

Colecția: **ApocalipticA**

Coperta: Stelian BIGAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

**BOERESCU, DAN-SILVIU**

**Focul care nu purifică: marile incendii din România  
secolelor XVII-XXI : docu-drame și mituri istorice însoțite  
de consemnări din presă** / prezentate de Dan-Silviu Boerescu. -

București : Integral, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-992-242-2

94

502

© INTEGRAL, 2018

Editor: Costel POSTOLACHE

Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tipărit la Eurobusiness

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,  
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă  
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-992-242-2

# Focul care nu purifică marile incendii din România secolelor XVII-XXI

Docu-drame și mituri istorice  
însoțite de consemnări din presă  
prezentate de Dan-Silviu Boerescu

## Sumar

„Cântecul de jale” al unui oraș  
ars complet de tătari / 7

Ștefan cel Mare arde din temelii Brăila.  
Focurile de demult  
și incendiile epocii moderne / 15

Cum a fost Bucureștiul pârlit  
în ziua de Paște din joaca  
unui copil neastâmpărat / 57

Fantomele din Foișorul de Foc  
și istoria pompierilor români / 63

144 de torțe umane după furtul  
podoabelor de aur ale unor moaște / 79

Focul de 850 de zile de la Moreni / 83

Odiseea Teatrului Național din București:  
bombardat de nemți, dărâmat  
de comuniști, reclădit și incendiat  
într-un act de protest politic / 89

Vinovații fără vină pentru care nu se știe  
dacă se va face vreodată lumină:  
victimele de la Colectiv / 103

Lămuriri bibliografice / 143

## „Cântecul de jale” al unui oraș ars complet de tătari

Marea invazie mongolă din 1241 a afectat și Țările Române, importante atât pentru pradă, cât și pentru faptul că reprezentau baze de atac spre alte teritorii. Românii, care nu dispuneau de formațiuni statale consolidate, de structuri militare bine organizate, de fortificații corespunzătoare, nu au fost în stare să le reziste războinicilor veniți din stepele Asiei Centrale. Datorită invaziei care a distrus majoritatea evidențelor culturale de scriitură și limbă când a fost prădată zona în 1241, puține mărturii ale Evului Mediu românesc mai există astăzi. Tătarii au intrat mai întâi în Moldova plecând din zona Haliului (Galiția). Un corp de oaste a înaintat de-a lungul râului Ceremuș până la Cârlibaba unde s-au împărțit în două coloane: una condusă de Hanul Cadan a pornit apoi prin pasul Rotunda spre Rodna iar a doua coloană (Buri) a pornit spre Maramureș. Cadan a cucerit în continuare Rodna, Bistrița, Clujul și Oradea. Un alt corp de oaste

condus de Calcan a intrat în Moldova și a ajuns la trecătoare Oituz, unde s-a luptat cu românii și secuii și a cucerit apoi Tușnad, Odorhei, Cetatea de Baltă, Blaj și Alba Iulia. Un alt corp de oaste, condus de Budjek (Bugec), a înaintat de-a lungul Siretului și a distrus biserica fortificată a cumanilor de pe Milcov. În continuare, Bugec a cucerit zona Buzăului și a intrat pe Valea Buzăului (denumit de atunci „Drumul Tătarului”) spre Brașov. S-a întâlnit la Târgu Secuiesc cu Calcan și apoi a luat drumul Făgărașului, intrând (probabil pe Valea Oltului) în teritoriul lui Seneslau până la Turnu Severin. Budjek a intrat și în Banat de-a lungul râului Cerna, atacând și cucerind Cenadul și, în final, Timișoara.

La 1241, hoardele mongole invadatoare, în trecerea lor sângeroasă prin Transilvania, incendiază Alba-Iulia, Clujul, Oradea, Rodna și Sibiul. Prăpădul din Oradea este descris de către călugărul italian Rogerius, un canonic local, în *Carmen miserabile*, o cronică a ravagiilor făcute de marea invazie a nohailor.

Ca prin minune, călugărul a scăpat cu viață din război, scriind apoi acest *Cântec de jale*, un document unic atât prin detaliile pe care le prezintă, cât și prin narațiunea în care a relatat nimicirea Oradiei, una dintre cele mai bogate și vestite episcopii ale Ungariei din acea vreme. Călugărul Rogerius, pe numele său de mirean Rogero di Puglia, s-a născut la începutul secolului al XIII-lea în provincia italiană Apulia. În 1230, a devenit preot de curte al Cardinalului Giovanni Tolentino, la Roma. Cum era bine instruit și avea iscusință diplomatică, era deseori trimis la curtea Regelui Béla al IV-lea al Ungariei, care

stăpânea și peste Oradea și, de altfel, peste întreaga Transilvanie. Într-una dintre misiuni avea să fie surprins de cea mai sângeroasă invazie a tătarilor în această regiune a Europei petrecută în anii 1241-1242. Nomazi originari din Mongolia care își propuseseră să cucerească tot continentul european, aceștia au jefuit rând pe rând statele rusești, Transilvania, Cumania (teritoriu care ulterior a făcut parte din Țara Românească), Ungaria și Austria de azi, invazia oprindu-se doar după ce, acasă, a murit marele lor Han, Ogodai, ceea ce a declanșat conflicte interne pentru succesiunea la putere. Chinuit, dar norocos până la urmă, Rogerius se afla chiar în Oradea atunci când tătarii au asediat târgurile ce compuneau orașul precum și Cetatea în sine, clădită din lemn și doar pe alocuri din piatră. Călugărul a reușit să se ascundă o perioadă în păduri, fugind apoi în Tâmașda. Ulterior, a fost capturat, devenind slugă la unul dintre localnicii care trecuseră de partea invadatorilor. Rogerius s-a furișat și de acolo, locuind din nou prin păduri și căutând mâncare printre cadavrele lăsate să putrezească. Nu după mult timp, în 1243, a scris toate întâmplările trăite de el ori aflate de la alții într-un poem narativ intitulat *Carmen Miserabile*, o mărturie unică despre Oradea acelor vremuri, publicată în limba latină în 1488 și tradusă în românește prima oară în 1935. „Puține orașe transilvane au avut șansa de a păstra descrieri, fie și sumare, de la începuturile lor medievale, iar Oradea se află printre cele privilegiate grație unui călugăr ambițios, dornic să urce treptele demnităților Bisericii Catolice”, scrie istoricul Doru Marta, cel care a reeditat *Carmen Miserabile*

în 2006, împreună cu Mircea Bradu. *Cântecul de jale* al lui Rogerius are 40 de capitole. În primele, cronicarul descrie dorința Regelui Béla al IV-lea de a-i creștina pe cumanii admiși în regat, dar și instabilitatea iscată de neînțelegerile dintre suveran și nobili. Partea cea mai spectaculoasă e cea în care descrie invazia tătarilor, năpustiți asupra orașelor Rodna, Alba-Iulia, Bistrița, Dej, Cluj, Zalău și Oradea. În secolul al XIII-lea, orașul era organizat în mai multe târguri, cu administrații proprii, și o fortăreață din lemn și piatră întemeiată de Regele Ladislau în secolul al XI-lea. „Episcopia de Oradea era printre cele mai bogate din regatul maghiar, având bani în principal din taxele vamale ale negustorilor care aduceau sare din centrul Transilvaniei”, spune istoricul Doru Marta. În consecință, orașul reprezenta ținta ideală pentru niște jefuitori cu experiență în astfel de prădăciuni.

Atacul nimicitor asupra Oradiei este descris de călugăr într-un capitol distinct. „După ce au cucerit cetatea pe repezeală, i-au dat foc în mare parte. În cele din urmă, nu au lăsat în genere nimic în afară de zidurile fortăreții și, după ce au ridicat prăzile, au omorât atât pe bărbați cât și pe femei, pe străzi, în case și în câmpuri. (...) N-au cruțat nici sexul, nici vârsta”, spune cronicarul în *Carmen Miserabile*. După ce au omorât o parte din cetățeni, tătarii s-au retras, făcându-i pe apărătorii rămași să creadă că au plecat – o strategie pe care o aplicau aproape în toate orașele pentru a-i prinde în capcană pe bieții lor locuitori. „Cei din fortăreață credeau că s-au retras din cauza tăriei castrului lor. Căci era întărit acest castru cu șanțuri adânci și deasupra zidurilor cu turnuri de lemn

și se găseau înăuntru mulți soldați cu platoșe. (...) Când tătarii nu s-au mai apropiat de fortăreață timp de mai multe zile, fiindcă s-a născut credință că au plecat cu totul de aci, soldații și alții care se mai găseau prin fortăreață, în credință au ieșit din fortăreață foarte mulți și au început să se stabilească prin casele lor. În zorii unei zile, însă, tătarii dând buzna peste ei i-au măcelărit pe toți câți n-au mai putut să se refugieze în fortăreață”, povestește cronicarul. În aceeași zi, invadatorii au înconjurat cetatea și au dărâmat un zid nou aruncând pietre cu „șapte mașini de război”, probabil niște catrapulte uriașe. „Făcându-se loc de intrare, s-au năpustit în fortăreață, unde au prins pe soldați, pe canonici și pe toți câți nu fuseseră uciși. (...) Tătarii deteră ordin ca soldații să predea armele și, prin chinuri grozave, au stors de la canonici tot ce aveau. Și fiindcă n-au putut să intre de îndată în biserică (unde se închiseseră doamnele și ficele nobililor), i-au pus foc și au ars tot ce era în ea”, a relatat Rogerius. Barbarii au omorât apoi „fără de nicio milă” toți canonicii, nobilii și locuitorii de rând, și „au răscolit cu totul mormintele sfinților și au călcat în picioarele lor criminale moaștele și au nimicit cădelnițele, crucile și potirele de aur”. În alte biserici din zonă, scrie Rogerius, tătarii au comis acte și mai crude, neocolind nici feliurile perversiuni sexuale: „Băgau în biserici bărbați și femei și, după ce abuzau de ei în mod rușinos, îi ucideau acolo. Și după ce au prăpădit toate și după ce un miros de nesuportat a început să exhale din cadavre, s-au retras de aici”. Nu de tot, însă. Când ieșeau alți localnici ascunși prin păduri să caute de mâncare, reveneau și-i măcelăreau

cu săbiile și pe aceștia. Încheind capitolul despre distrugerea Oradiei, călugărul relatează că a stat ascuns în pădurile din zona fortăreței, iar apoi a fugit spre „Podul lui Thoma” (Tămașda de azi), de unde, auzind că se apropie tătarii, a plecat spre localitatea Chanad (Cenad). Intuise bine, căci locuitorii din Tămașda au fost în scurt timp măcelăriți. „Aflând despre aceasta, s-au zburliat perii pe mine, trupul a început să-mi tremure de spaimă, limba să-mi bâlbâie ca unui nenorocit, văzând cum se apropie ceasul morții. Pe ucigașii mei îi priveam cu ochii minții și carnea mea înghețată scotea sudoare de moarte”, a scris călugărul-cronicar, terifiat de cruzimea barbarilor. Uneori, aceștia lăsau în viață oameni care să le strângă recoltele și să le ducă daruri, doar pentru ca apoi să-i adune într-un câmp și să-i ucidă cu sânge rece, lăsând în urmă doar cadavre și râuri de sânge. Așa cum își plănuiseră să facă în toată Europa...

După retragerea tătarilor, regii unguri au acordat privilegii persoanelor care s-au stabilit în zonele pustiite de invadatori, inclusiv în Oradea, a cărei Cetate a fost reconstruită integral din piatră. De-a lungul timpului, fortăreața a fost asediată în numeroase rânduri, de cele mai multe ori neputând fi cucerită. Cronica lui Rogerius e cu atât mai prețioasă cu cât este cea mai complexă descriere de Ev Mediu despre Oradea. Orice documente ar fi existat în acea perioadă în oraș au fost distruse în asediul. „Biblioteca orașului, una foarte bogată, a ars în 1598 în timpul asediului turcesc”, spune Doru Marta.

În anii '60, cartierul din vestul Oradiei, aflat în plină dezvoltare, a primit numele lui Rogerius, în memoria primului cronicar al orașului.

(Surse: [www.ebihoreanul.ro](http://www.ebihoreanul.ro), <http://enciclopedia-romaniei.ro>)

## Ștefan cel Mare arde din temelii Brăila. Focurile de demult și incendiile epocii moderne

Istoria adevărată, spre deosebire de cea redată în paginile manualelor școlare, consemnează și episoade tulburătoare, care pun sub semnul întrebării relațiile dintre Țările Române în epoca medievală. Ștefan cel Mare încerca, în preajma anului 1480, să pună în fruntea Munteniei un aliat împotriva turcilor. Protejatul său era un anume Mircea, care se recomanda a fi fiu de domn, din dinastia Basarabilor. Ca să își ducă planul la bun sfârșit, domnitorul Moldovei a cerut sprijinul locuitorilor celor trei județe muntene de la granița cu Moldova, Brăila, Râmnicul Sărat și Buzău. Recomandându-l pe Mircea drept domn, Ștefan îl numea „fiul” său. Județele amintite nu numai că nu au venit în întâmpinarea puternicului stăpânitor al Moldovei, dar l-au și sfidat printr-un răspuns

vehement. Scrisoarea a fost trimisă, de fapt, doar de brăileni, rămnienii și buzoienii considerând că e mai prudent să nu răspundă. Textul epistolei este reprodus în volumul *Istoricul orașului Brăila*, al lui Constantin C. Giurescu: „De la toți boierii brăileni și de la toți cnejii și de la toți rumânii scriem ție, domnului moldovenesc, Ștefan voievod. Ai tu oare omenie, ai tu oare minte, ai tu creier de-ți prăpădești cerneala și hârtia pentru un copil de curvă, pentru fiul Călțunei, și zici că îți este fiu? Dacă ți-e fiu și zici că vrei să-i faci bine, atunci lasă-l să fie după moartea ta domn în locul tău, iar pe mumă-sa Călțuna ia-o și ține-o să-ți fie doamnă, cum au ținut-o în țara noastră toți pescarii din Brăila, ține-o și tu să-ți fie doamnă. Și învață-ți țara ta cum să te slujească, iar de noi să te ferești, căci de cauți dușman, ai să-l găsești. Și așa să știi: domn avem, mare și bun, și avem pace din toate părțile; și să știi că toți pe capete vom veni asupra ta împreună și vom sta pe lângă domnul nostru, Basarab Voievod, măcar de-ar fi să ne pierdem capetele”. Istoricul Giurescu consideră că tonul vehement al acestei scrisori a fost determinat de resentimentele pe care brăilenii i le purtau lui Ștefan cel Mare care, cu doar zece ani înainte, în 1470, atacase Brăila și o arsese din temelii. Atacul a fost făcut tot pe fondul luptelor pentru putere. Trei dregători moldoveni, în frunte cu cumnatul lui Ștefan, marele vornic Ivan, încercau să îl înlăture de la domnie. „Complotul a avut la Brăila un punct puternic de sprijin, de unde urma să vină și corpul de oaste necesar. Descoperind la timp complotul, Ștefan, pe de o parte, a dispus executarea celor trei mari dregători – fapt care a avut loc la

Vaslui, la 16 ianuarie 1470 – iar pe de altă parte, s-a răzbunat aspru împotriva celor care sprijiniseră pe dușmanii săi”, precizează istoricul Constantin C. Giurescu. Brăila a fost atacată pe neașteptate, pe 27 februarie 1470, iar puțini dintre locuitorii ei au reușit să scape cu fuga. Cronicile moldo-germane consemnează că s-a vărsat „mare și mult sânge”, n-a fost cruțat nimeni, iar târgul a ars cu totul și a fost prădat. Cu toate acestea, târgul Brăilei și-a revenit repede, locul caselor arse fiind luat de alte locuințe construite, în general, din lemn și acoperite cu stuf. Fiind situată strategic pe o ridicătură de pământ neînundabilă, așezarea era un important punct comercial al Țării Românești, atrăgând corăbii din toată lumea, ce veneau să încarce bogățiile locului – pește și grâne – și să descarce mătăsuri, condimente și alte mărfuri specifice perioadei. În doar câțiva ani, urmele urgiei aduse de Ștefan cel Mare nici nu se mai vedeau. Brăilenii nu uitaseră, însă, și nici nu iertaseră invazia voievodului moldovean. Așa se explică tonul scrisorii trimise acestuia în preajma anului 1480. Ștefan cel Mare nu a reușit atunci să îl impună pe tronul Munteniei pe protejatul său, Mircea.

Nu a fost singura dată când Ștefan a trecut prin foc și sabie ținuturile vecine, uneori el întreprinzând asemenea acțiuni cot la cot cu tătarii. Când vine vorba despre marele domnitor moldovean Ștefan cel Mare, orice român îți va răspunde că a fost unul dintre cei mai importanți și mai dreپți voievozi ai neamului. În fapt, unele izvoare istorice arată că, totuși, marele voievod a fost și un invadator fără scrupule. Pe seama lui sunt puse fapte reprobabile, deportări masive și lichidarea până la ultimul